

Діна Швиданенко

завідувачка сектору економічних досліджень відділу товарознавчих, гемологічних, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності Кіровоградського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, м. Кропивницький, Україна

Марина Фомінова

завідувачка відділу судової експертизи (м. Старобільськ) Луганського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, м. Старобільськ, Україна

Роман Стадніченко

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, групи ООА-22-М(1,9) Центральноукраїнського національного технічного університету, м. Кропивницький, Україна

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ДОВГОСТРОКОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Стаття 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та пункт 3 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначають, що зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди. НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» цю заборгованість визначає як суму заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами є юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума.

Внутрішній контроль – це процес постійного впливу на об'єкти через відстеження відхилень та корекції управлінських рішень задля приведення фактичного стану об'єктів до бажаного [6, с. 13]. Внутрішній контроль розрахунків із контрагентами (дебіторами і кредиторами), у т.ч. і за довгостроковими зобов'язаннями, має надважливе значення. Особливо це проявляється наразі, коли Україна перебуває в активній фазі військових дій, а підприємства стикаються з негативними наслідками російської агресії, необхідністю згорнути або переорієнтувати бізнес, кризою неплатежів, відволіканням коштів з обігу, зі зниженням власних можливостей для розширення діяльності через відсутність вільних фінансових ресурсів [5].

Метою статті є дослідження мети, завдань та порядку здійснення

внутрішнього контролю довгострокової дебіторської заборгованості.

Довгострокова дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

Ми вважаємо, що якісна організація і проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості і довгострокової зокрема, забезпечить управлінський персонал достовірною, вчасною, максимально повною інформацією про стан, структуру та динаміку відносин з контрагентами і допоможе правильно визначити основні напрямки діяльності та завдання, які постають перед суб'єктом господарювання [2].

Метою внутрішнього контролю довгострокової дебіторської заборгованості є встановлення повноти, достовірності та своєчасності відображення даних про неї в первинній документації підприємства, облікових регістрах і звітності.

Контроль довгострокової і поточної дебіторської заборгованості передбачає здійснення перевірки за дотриманням планових показників; налагодження системи спостереження за строками оплати платежів; контроль за виконанням договірних відносин з боку як контрагентів, так і персоналу; виявлення резервів зростання платоспроможності підприємства та контроль за результатами виконання оптимізаційних управлінських рішень [1, с. 313; 2]. У роботі [7, с. 82] метою внутрішнього контролю дебіторської заборгованості, у т.ч. і довгострокової, визначено встановлення доцільності, достовірності, своєчасності, законності здійснених операцій і правильності їх відображення в обліку.

Основними завданнями при здійсненні внутрішнього контролю довгострокової дебіторської заборгованості є:

- дослідження причин виникнення заборгованостей дебіторів;
- визначення і прорахування можливих фінансових наслідків виникнення й існування довгострокової дебіторської заборгованості;
- забезпечення юридичної обґрунтованості на договірному і законодавчому рівні кожної із сум довгострокової дебіторської заборгованості;
- регулярне проведення планових і раптових інвентаризацій розрахунків із дебіторами;
- контроль строків погашення, прострочення та позовної давності за кожною сумою довгострокової заборгованості;
- виявлення фактів існування реальної можливості стягнення довгострокової дебіторської заборгованості та здійснення дієвих заходів щодо цього тощо.

Внутрішньому контролю довгострокової дебіторської заборгованості підлягає інформація щодо залишків на початок і кінець звітного періоду та оборотів за рахунком 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи». Необхідно пересвідчитись, щоб на цьому рахунку вівся облік дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу, для

обліку активів, використання яких, як очікується, неможливо протягом дванадцяти місяців з дати балансу [4].

Перевірці підлягає така інформація:

заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду (щодо чистих інвестицій орендодавця у фінансову оренду, визначені згідно НП(С)БО 14 «Оренда») – субрахунок 181;

довгострокові векселі одержані (щодо векселів, одержаних на забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості) – субрахунок 182;

інша дебіторська заборгованість (щодо розрахунків з працівниками за виданими довгостроковими позиками та інших видів розрахунків) – субрахунок 183 (таблиця 1).

Таблиця 1

Види довгострокової дебіторської заборгованості,
що є об'єктом внутрішнього контролю

Субрахунки		Зміст
181	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду	Використовується, коли підприємство передає у фінансовий лізинг (оренду) майно. Умови фінансової оренди визначені НП(С)БО 14 «Оренда» і серед них – можливість викупу об'єкта орендарем і сплата орендарем більшої частини вартості об'єкта оренди. Здебільшого даний рахунок використовується лізинговими компаніями
182	Довгострокові векселі одержані	Відображається якщо підприємство отримало такий вексель від покупця з терміном погашення більше дванадцяти місяців. Довгострокова дебіторська заборгованість забезпечена векселем вважається більш надійною та зручною у фінансових операціях, оскільки вексель, наприклад, можна передати третій особі, продати банку
183	Інша дебіторська заборгованість	Відображаються усі інші борги зі строком погашення понад дванадцять місяців. Найчастіше це поворотна фінансова допомога, позики працівникам підприємства
1831	Довгостроковий вклад у спільну діяльність	Призначено для обліку вкладів підприємства до спільної діяльності без створення юридичної особи за договором простого товариства (як матеріальних, так і трудовою участю) за умови, що договір укладений на строк більше року. Передача учасником активів як вкладу у спільну діяльність відповідно до законодавства відображається за кредитом рахунків з обліку відповідних активів та дебетом субрахунку 1831 «Довгостроковий вклад у спільну діяльність» (якщо договір спільної діяльності укладено на строк більше, ніж один рік або безстроково) або субрахунку 3771 «Вклад у спільну діяльність» (якщо договір спільної діяльності укладено на строк менше, ніж один рік)

Джерело: авторська розробка на основі [3]

Внутрішньому контролеру необхідно переконатись, що у дебеті рахунку 18

«Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи» відображається виникнення (збільшення) довгострокової дебіторської заборгованості, а за кредитом – її погашення (списання).

Важливим етапом внутрішнього контролю є підтвердження, що аналітичний облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться за кожним дебітором, видами, термінами її виникнення й погашення [4].

Довгострокова дебіторська заборгованість у Балансі (Звіті про фінансовий стан) відображається у рядку 1040 розділу I «Необоротні активи» активу за її теперішньою вартістю, яка залежить від умов її погашення та виду заборгованості, тому внутрішній контролер повинен отримати підтвердження у правильності формування та корегування цієї суми.

Внутрішньому контролеру необхідно переконатись, щоб частина довгострокової дебіторської заборгованості, що підлягає погашенню протягом 12 місяців з дати балансу, була відображена у складі поточної дебіторської заборгованості за напрямком виникнення або у складі рядку «Інша поточна дебіторська заборгованість» на ту ж саму дату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акімова Н.С., Топоркова О.В. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 312-317.
2. Москалюк Г.О. Система внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості: напрямки удосконалення і розвитку. *Ефективна економіка*. 2013. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1899> (дата звернення: 12.03.2023).
3. Онищенко В. Дебіторська заборгованість. *Головбух*. 2020. 29 травня. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7708-debtorska-zaborgovanst> (дата звернення: 12.03.2023).
4. Пугаченко О., Зарудна Н. Внутрішній контроль порядку відображення в обліку дебіторської заборгованості. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-73> (дата звернення: 12.03.2023).
5. Пугаченко О., Зарудна Н. Внутрішній контроль порядку відображення в бухгалтерському та управлінському обліку довгострокових зобов'язань. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-4> (дата звернення: 12.03.2023).
6. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Внутрішній контроль процесів матеріального забезпечення в системі управління підприємством: Монографія / за ред. Г.М. Давидова. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 200 с.
7. Чакалова Н.С. Розробка робочих документів для проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на промислових підприємствах. *Агросвіт*. 2018. № 22. С. 81-90.